

May 2017 subject reports

Swedish A Literature

Overall grade boundaries

Higher level

Grade:	1	2	3	4	5	6	7
Mark range:	0-17	18-33	34-43	44-56	57-67	68-79	80-100

Standard level

Grade:	1	2	3	4	5	6	7
Mark range:	0-17	18-32	33-43	44-56	57-69	70-81	82-100

Higher level internal assessment

Component grade boundaries

Grade:	1	2	3	4	5	6	7
Mark range:	0-5	6-10	11-13	14-17	18-21	22-25	26-30

Utnyttjade verk och deras lämplighet för uppgifterna

De verk som använts liknar tidigare års underlag för IOC och i de allra flesta fall var urvalet lämpligt. I några fall var den dikt som valts för kort, och i andra fall var den för lång – här är det viktigt att hörsamma IBs instruktioner kring längd, 20-30 rader, eller något kortare för dikter särskilt rika på innehåll. De flesta verk hade radnumrering och höll sig även i övrigt till riktlinjerna, även om stödfrågor saknades vid några tillfällen. En del skolor har vidare problem med att hålla tiden och ställer frågor också efter 10 (IOC) eller 20 (diskussion) minuter – minns att information som framkommer efter tidens utgång inte beaktas under bedömning. Andra

väljer att ta en kort paus mellan delarna för att nollställa tiden. Proceduren föreskriver att hela examinationen ska ta högst 20 minuter, vilket också inkluderar övergången mellan delarna.

Tiden ska inte stannas vid något tillfälle.

Listan av valda verk för IOC domineras av Edith Södergran, som är överlägset vanligast, följd av Gustav Fröding och Karin Boye. Andra återkommande författare var Tomas Tranströmer, Hjalmar Gullberg, Gunnar Ekelöf och C-M Bellman. Uppmuntrande var att någon lärare valde att bryta mönstret och arbeta med Sonja Åkessons dikter, överlag med gott resultat. Den efterföljande diskussionen kretsade ofta kring något av August Strindbergs dramer – oftast Fröken Julie, men ibland Fadren. Andra vanliga verk var Hjalmar Söderbergs Historietter, Tove Janssons Det osynliga barnet, Åsa Linderborgs Mig äger ingen, Pär Lagerkvists Dvärgen, Stig Dagermans Nattens lekar och Mikael Niemis Populärmusik från Vittula. Också verk av Marianne Fredriksson, Marie Hermansson och Inger Edelfelt förekom.

Dessvärre förekom vid något tillfälle två verk under diskussionen. Detta försvårar avsevärt för eleven och måste undvikas – endast ett verk ska väljas för diskussion. Vid något tillfälle föreföll det som att eleverna plockade fram anteckningar inför diskussionen, vilket inte är lämpligt.

Elevernas prestationer utifrån betygsriterierna

Kriterium A

De flesta kandidater visar god kunskap om verken och kan identifiera övergripande betydelser och stämningar. Många placerar dikten i dess biografiska och historiska sammanhang, samt jämför med andra dikter för att betona dess roll i författarskapet. En kort förklaring av epok och samtid är lämplig, men inte långa utläggningar. Dessutom är kopplingarna till kontext inte alltid relevanta, och bitvis präglas framställningen av till synes inlärd översikt av liv och tid som inte direkt bidrar till förståelse av verket. Särskilt vad gäller Fröding och Södergran överbetonas den biografiska tolkningen på bekostnad av en mer textnära tolkning, vilket ofta leder till en begränsad analys.

Vidare nöjer sig en del kandidater med att redogöra för en mer allmän tolkning som präglas av inlärd poäng och brist på självständighet vad gäller stöd i texten. En tolkning som är alltför uppreppande, återberättande och allmän, och som inte fördjupar sig i samspelet mellan diktens helhet och delar, når inte de högre poängen. Dessa kandidater tenderar också att kommentera på några få delar av dikten, medan hela strofer kan lämnas utan diskussion. Andra kandidater etablerar däremot tydligt sin förståelse redan inledningsvis och använder sedan tiden för en ingående och detaljerad diskussion kring tema, skiften, stämning och tonfall, och har uppenbarligen lärt sig att angripa dikten som betydelseskapande text. De kandidater som lyckas föra ett sammanhållet, personligt och utvecklat resonemang kring diktens betydelse utifrån väl valda exempel, lyckas givetvis bäst.

Kriterium B

Detta kriterium är av tradition det mest utmanande, och så också i år. Mycket få kandidater når hela vägen fram i sin analys av språk och stilmedel. Otyget med att räkna upp litterära verktyg utan att visa hur de bidrar till diktens betydelse kvarstår. Likaså återkommer den

kontraproduktiva strategin att utförligt redogöra för diktens rimfläta, antal strofer och rader, utan att förklara syftet med detta. Bättre analyser lyckas istället framgångsrikt koppla samman stilmedel med olika effekter som gestaltar diktens tanke och känsla. Många av de allra starkaste kandidaterna lyckas inkorporera litterära verktyg i den löpande diskussionen av diktens olika aspekter, och därigenom upprätta en naturlig koppling mellan bildspråk, stil och meningsskapande.

Det är till hjälp om en av stödfrågorna tydligt riktar sig till detta kriterium. Kandidaterna bör också tänka på att bruket av litterära termer inte är något ändamål i sig. Kvalitet snarare än kvantitet är ledordet här, och ett avgränsat fokus på några nyckeltermen, som metafor, anafor, vändpunkt och kontrast, är utan undantag mer effektivt än ett utförligt rabblande av allt man ser. *Hur* något används är frågan – inte *att* det används. Samspelet mellan form och innehåll är helt avgörande.

Några kandidater lyckas även använda sin kunskap om kontexten för att förklara författarens strategier, exempelvis samhällskritik eller filosofi, vilket också belönas under detta kriterium.

Kriterium C

Det finns många sätt att strukturera sin presentation och ingen strategi är per definition den rätta. Däremot bör man ha *någon* strategi. De flesta kandidater har en övergripande struktur med en inledning, en huvuddel och en avslutning. Men en del kandidater tycks inom denna ram kommentera nästan slumpmässigt på olika stildrag och infallsvinklar, utan en tydligt sammanhållande tanke. Likaså bör det undvikas att kommentera på varje rad – det är tidskrävande och tenderar att bli fragmentariskt. En del kandidater väljer att följa diktens tematiska utveckling, exempelvis genom att analysera strof för strof. Denna strategi har fördelen att ofta famna hela dikten och identifiera t ex vändpunkter och tonskiften. Nackdelen är en tendens att redogöra för innehållet, snarare än att analysera det. Många kandidater hanterar emellertid denna strategi med elegans, ofta tack vare en effektiv inledning som betonar diktens röda tråd. Den kanske mest sofistikerade strategin är genomgående att välja ut diktens centrala aspekter och föra en grundlig diskussion kring dessa – ibland sker uppdelningen enligt aspekter som tema, motiv, känsla, stil, bildspråk och struktur; ibland utgår den från några övergripande idéer och inkluderar stildrag i den löpande analysen.

Oavsett vilken struktur som används är inledningen av oerhört stor betydelse. De presentationer som effektivt lyckas etablera diktens huvudtanke och identifiera de centrala aspekterna redan i inledningen, är de som lyckas bäst.

Kriterium D

De flesta kandidaterna tycks väl förtrogna med det diskuterade verket och kan redogöra för dess innehåll. Ibland sker detta i form av en initierad diskussion kring tematik, konflikt, karaktärer och utveckling, där relevanta exempel ur verket ges till stöd. I andra fall handlar det mer om översiktlig redogörelse av handling och karaktärer som inte fördjupar sig i konkreta exempel. Det är viktigt att kandidaterna förstår att det å ena sidan är verkets *betydelse* som ska diskuteras, och å andra sidan att det krävs belysande *exempel* för att belägga det de säger, samt att de gärna får visa personligt engagemang vad gäller t ex karaktärernas öden. Här har lärarna en viktig roll för att styra diskussionen mot betydelsebärande aspekter av verket.

Kriterium E

Många elever är relativt självständiga och försöker utveckla sina svar. De mest lyckade diskussionerna förankras i en personlig tolkning som smidigt rör sig mellan text och tanke, och ofta sammanhang – gärna i kontrast till kandidaternas egen samtid, t ex en modern läsning av Fröken Julie. Det centrala här är att de förstår att lärarens frågor är till för att initiera ett samtal om verket, och deras respons bör sträcka sig bortom att besvara frågan. Läraren kan bistå genom att ställa öppna frågor, samt att be eleverna förtydliga och utveckla, snarare än att ställa en ny fråga då de fått något slags svar. En del frågor är dessutom otydliga och eleverna måste be läraren upprepa dem. Samtidigt är en del lärare mycket skickliga på att föra ett konstruktivt samtal som ger kandidaten stöd och utrymme.

Kriterium F

Det måste sägas att en stor majoritet av kandidaterna använder en lämpligt språk under både presentation och diskussion. De verkar förstå att det är en formell situation som kräver ett tydligt och korrekt språk. Några ofrånkomliga, mer informella uttryck som – de vanligaste – “kollar”, “typ”, liksom en del anglicismer, behöver inte störa helhetsintrycket. Bruket av terminologi är viktigt, men leder ibland eleverna fel, då begreppen används felaktigt eller utan förklaring.

Ibland blir språket lite begränsat vad gäller sambandsord och mer sofistikerade uttryck.

Råd och tips inför den fortsatta undervisningen

Liksom tidigare år rekommenderas också nu att kandidaterna får öva på formatet så mycket som möjligt. Spela in sig själva, öva i par i klassrummet, korta presentationer kring enskilda aspekter och så vidare. Särskilt fokus bör läggas på inledningen för att ge presentationen en bra start och tydligt fokus. Förbered eleverna på att de måste anpassa sig efter dikten och försöka strukturera sin kommentar efter denna, och undvika inlärd utläggningar. Här bör man vara tydlig med hur kontextuella och biografiska kunskaper ska användas; kunskap om dessa är inget självändamål, utan måste ha ett syfte i framställningen.

Enkla grundsatser som att använda stöd ur texten för varje påstående kan inte upprepas för många gånger, i synnerhet vad gäller stilmedel, där det är ett uppenbart problem. Diskussion om de litterära verktygens effekter kan gärna ta stor plats under förberedelserna, men behovet av en tydlig grundtanke är det allra viktigaste. Kandidaterna måste visa att de förstår vad dikten ger uttryck för – både tanke och känsla!

Vad gäller språk, kan gärna sambandsord och analytiska fraser och uttryck (“vilket speglar”, “belyser”, “kontrasterar”, osv.) förtydligas och övas. De ökar ofta både flyt och precision i analysen.

Standard level internal assessment

Component grade boundaries

Grade:	1	2	3	4	5	6	7
Mark range:	0-4	5-8	9-12	13-16	17-19	20-23	24-30

Rekommendationer för IBs procedurer, instruktioner och blanketter

De flesta skolor är väl införstådda med procedurerna kring examinationen. Det är viktigt att samtliga skolor läser igenom guiden för IA SL noga och följer regler och rekommendationer.

Detta är speciellt viktigt ifråga om utdragens längd. Alltför många text- och diktutdrag denna session överskred rekommendationen om ca 30 rader. Detta kan starkt påverka elevens möjlighet att hinna tolka dikten eller textutdraget inom utsatt tid, vilket är mycket olyckligt. För att ge alla kandidater samma förutsättningar bör detta beaktas inför nästa års examenssession.

Numrering av rader är också något som förordas för att underlätta för kandidaterna att smidigt hänvisa till utdraget.

Huvuddelen av de individuella muntliga kommentarerna och de efterföljande diskussionerna var väl genomförda. I kommentaren är det viktigt att kandidaterna får leverera sin presentation utan att bli avbrutna av läraren. Till skillnad från tidigare år har detta inträffat endast få gånger denna session, men det förekommer fortfarande. Under de första åtta minuterna bör kommentaren levereras i monologform och läraren förväntas inte ge någon återkoppling, utan går in med bekräftelse och följdfrågor först då kandidaten avslutat sin presentation. Något att notera är att större delen av kandidaterna håller sin del av tiden, medan läraren ofta överskrider de stipulerade två minuterna för uppföljningsfrågor. Detta bör ses över av skolorna och lärarna inför 2018 års examen.

De vägledande frågorna är oftast varierade och med en tydlig anknytning till kandidatens presentation. Följdfrågorna mellan minut 8 och 10 är huvudsakligen väl förberedda och relevanta och tar upp sådant som det är fruktbart för kandidaten att utveckla.

I princip alla skolor hade laddat upp sina inspelningar och övrigt material i tid på IBIS och huvuddelen av inspelningarna höll god ljudkvalitet, vilket underlättar mycket i bedömningsprocessen. Många skolor hade även bifogat någon form av kommentar till betygssättningen på blankett 1/LIA, vilket har efterfrågats i tidigare år. Blanketten var i övrigt huvudsakligen rätt ifylld vad gäller uppgifter om valda verk och författare. Koordinator och lärare uppmanas dock att kontrollera blanketten samt diktutdrag och övrigt material noga innan uppladdning på IBIS.

Med ytterst få undantag bifogades rätt diktutdrag till kommentaren. På många av de bifogade utdragen fanns dock ofta diktens titel, författarens namn och publiceringsår skrivet, något som inte ligger i linje med rekommendationer i Language A Literature Guide.

Utnyttjade verk och deras lämplighet för uppgifterna

Litteraturen detta år var sig lik från tidigare år. Många representanter återfanns bland 1800- och 1900-talets diktare, författare och dramatiker; t.ex. Edit Södergran, Gustaf Fröding, August Strindberg, Hjalmar Söderberg, Karin Boye, Tomas Tranströmmer, m.fl.

De flesta ledfrågorna till dikterna var goda och tydligt formulerade. Alltför abstrakta frågor kan dock ställa till problem för vissa kandidater och det rekommenderas därför att se över formuleringar så att frågorna inte blir ett hinder för kandidaten vid examinationstillfället.

Elevernas prestationer utifrån betygskriterierna

A: Kandidaternas kunskap och förståelse av verken var huvudsakligen god. Kontextualisering saknas dock ofta i många kommentarer. Flertalet kandidater riktar fokus mot texten/dikten i sig, snarare än att nämna titel, författare, litterära strömningar, genre och litterär tidsperiod.

B: Många kandidater uppvisar svårigheter i att identifiera de litterära verktyg som används av författaren. Analys och tolkning är huvudsakligen acceptabel, men här behövs mer kunskap och övning samt en större förmåga att förstå och använda litterära termer och begrepp korrekt.

Kandidaterna har generellt haft lättare att kommentera dikt- och dramautdragen än utdrag från prosatexter, vilket tyder på att de inte har övat tillräckligt på textanalys. Stil, språk och ordval avhandlas ofta ytligt och ofullständigt och med begränsad terminologisk repertoar. Även i dikt- och dramaanalyserna undviker många kandidater att kommentera genrespecifika inslag som exempelvis scenanvisningar, monologer och dialoger i dramer samt form, rytm, rim och symmetri i dikt.

C: De flesta kandidaterna utnyttjar sin tid väl under kommentaren, men trots att de har en strukturerad uppställning så saknar många en konklusion eller annan tydlig avslutning av sitt anförande. I analys av dikt förekommer det fortfarande att vissa kandidater läser upp dikten i helhet, vilket tar onödigt mycket tid från examinationen. Vissa läser fortfarande upp del av dikten eller använder sig av strofindelningen som struktur för kommentaren, något som i sig inte är fel, men som bör kompletteras med en introducerande inledning och en sammanfattande avslutning. Just avslutningen är något som saknas i flera av kommentarerna och detta kan åtgärdas med mer övning av struktur innan examinationstillfället. När det gäller inledningen så bör kandidaterna kontextualisera sitt utdrag, något som oftast inte alls görs eller som görs mycket ytligt.

D: Huvuddelen av kandidaterna använder ett gott, korrekt och passande språk i sammanhanget. Hos några förekommer dock inslag av informellt språk och vissa kandidater blandar stiltivåer.

Råd och tips inför den fortsatta undervisningen

Lärare uppmanas att:

- noga läsa igenom Guidelines for Language A: Literature IA SL och Subject Report i

god tid innan examinationstillfället samt vidarebefordra informationen till kandidaterna

- försöka hålla de uppställda tiderna för varje del av examinationen: En ca åtta minuter lång kommentar i monologform av kandidaten följer två minuters uppföljningsfrågor av läraren
- öva på examinationen innan examenstillfället
- radnumrera utdragen för att förenkla för kandidaterna att löpande göra referenser till under kommentaren
- ta bort explicit information från diktutdraget innan examination, t ex titel, publiceringsår och namn på diktsamling
- öva kandidaterna i att analysera och kommentera utdrag från dikt, drama och prosa samt i att använda passande terminologi och språkstil
- uppmana kandidaterna att sätta in dikten i sitt sammanhang – att kontextualisera
- göra ledfrågor och diskussionsfrågor mindre abstrakta och specifika i syfte att underlätta förståelsen för kandidaterna vid examinationstillfället

Higher level and Standard level Written Assignment

Component grade boundaries

Grade:	1	2	3	4	5	6	7
Mark range:	0-6	7-9	10-12	13-15	16-18	19-20	21-25

Utnyttjade verk och deras lämplighet för uppgifterna

Som vanligt är äldre klassisk litteratur vanligast, med tyngdpunkt på litteratur från sent 1800-tal eller 1900-talets första hälft. Några verk som många skriver om är Thérèse Raquin, Brott och straff, Ett dockhem, Främlingen, noveller av Kafka och Hemingway. Populära moderna verk är Flyga drake, Djävulen på korset och Sargassohavet. Även serieromanerna Maus och Perspolis har använts. Generellt har det visat sig möjligt att skriva goda uppsatser även om serieromanerna, men det kräver att kandidaterna utnyttjar tillfället att demonstrera insikt i genrens förutsättningar. Ett problem med alltför bekanta verk är att tolkningarna kan bli ytliga eller självklara. Det kan vara en svår uppgift att som tonåring bidra med en unik eller åtminstone självständig tolkning av sådana verk. När klassiska verk används blir essäerna bättre när kandidaterna visar inlevelse i ämnet. Verk som ligger en bit ifrån elevernas erfarenheter har goda förutsättningar att generera intressant skrivna essäer. Ofta visas detta i originella infallsvinklar och ämnesval som ligger en bit bortom det mest förväntade.

Elevernas prestationer utifrån betygskriterierna

Allt för ofta liknar RS en strukturerad mini-essä som analyserar något tematiskt i verket, alternativt gör ett referat av verkets innehåll. Även om kandidaterna ofta refererar till exempel från verket saknas kopplingar till hur det var med hjälp av en klassrumsdiskussion som insikterna nåddes. Det räcker med att det nämns någon eller några gånger. RS behöver konkretiseras, med exempel som tydligt hämtas från det lästa verket. Det är också svårt att nå högsta resultat om man bara använder sig av ett exempel på utveckling, hur mycket man än motiverar sig.

Innehållsreferat är vanliga. Även om de inte tar så mycket plats i essän är dessa helt överflödiga. Många essäer inleds med ett helt stycke – ibland mer – som bara återberättar handlingen i kända verk. Vidare tar många kandidater tillfället i akt att visa allmän kunskap kring den litterära epok verket representerar. Även detta är överflödigt, om det inte kan knytas till ämnet. Ämnesvalet bör avgränsas tydligare. Många bygger hela sin analys på en teori eller sekundär källa. Ibland sker det på bekostnad av de egna slutsatserna. I en relativt kort essä är det svårt att få utrymme till självständig tolkning om man gör sig för beroende av sekundärkällor.

Det är sällan en sådan tolkning tillför något.

Många visar estetisk medvetenhet i sin diskussion av hur författarna skriver. När serieromaner används är det viktigt att demonstrera insikter i de förutsättningar som gäller, och inte bara uppehålla sig vid självklara saker om relationen ord och bild. Bra stilanalyser framförs när kandidater visar engagemang i det lästa verket, och kan uttrycka det i utvecklade resonemang.

Den typen av observationer rör sig från ytliga iakttagelser mot intressanta och relativt nyskapande analyser.

Citattekniken behöver förbättras. Det är inte lämpligt att byta ut kolon mot semikolon när man inleder citat. Även om det är valfritt mellan parentes eller fotnoter blir parenteserna problematiska för många kandidater. Dels sker en förvirring om dessa ska ingå i Word Count och dels blir referenserna för mångordiga med parenteser med fullständig litteraturförteckning i den löpande texten. Strukturen blir ofta mekanisk, med exempel som staplas på varandra utan att klara sammanhang skapas. Det har blivit vanligare att hänvisa till källor av typen spark notes, vilket sällan tillför uppsatserna något kvalitetsmässigt. I några fall förekommer bilagor med sekundärkällor, vilket inte är acceptabelt. En annan teknik som kan påverka strukturen negativt är att använda många underrubriker, av typen "Inledning, Avhandling, Slutsats", med mera. I en så här kort essä är det inget som hjälper strukturen.

Språkligt går det att se tendenser till förbättring. Många använder ett i hög grad korrekt språk.

Särskrivningar har blivit mindre vanliga, och även anglicismer är relativt ovanliga. Det som saknas är större formell vana – många skriver informellt. Grammatiskt är det många som saknar förmåga att skilja på sin och hans/hennes. Uttrycket "även fast" har ersatt "trots att" eller "även om" i många essäer. Tidigare tendenser till onödigt formellt språk, med byråkratiska ordvändningar, har blivit mindre vanligt förekommande. Dock ska påpekas att meningsbyggnad och kommentering är fortsatt problematiska områden för många kandidater. Stavning är också något som ställer till det även för kandidater som annars har god språkkänsla. Helhetsintrycket

påverkas av språkbrister som består av rent slarv. Ibland kompenseras mindre allvarliga brister av gott flyt. Dock blir det svårt att nå de högre målen med ett allt för enkelt ordval.

Råd och tips inför den fortsatta undervisningen

Undvik att jämföra två verk i WA! Detta har förekommit bland årets uppsatser, och kan därför inte generera några högre poäng för Criterion B. Anonymisera uppsatsen, och utelämna både Candidate Number, School Code och Candidate Name! För att underlätta för läsaren av uppsatsen vore det lämpligt att placera RS före essän. Det vore också lämpligt att tydligt ange Word Count för både RS och WA innan essän, som ett grundläggande stöd till läsaren.

I enstaka fall handlar RS om ett annat verk än det verk som tas upp i WA. Var därför noggranna med att kontrollera vilken version av uppsatsen som laddas upp. Studera de frågor till Interactive Oral som Subject Guide åberopar. Här verkar missförstånd råda, och en hänvisning till Subject Guide är på sin plats.

Word Count saknas i relativt många essäer, både för RS och WA. Det är ytterst viktigt att Word Count bifogas för WA, då detta påverkar betygssättningen för Criterion D. Det förekommer att uppsatser överskrider ordgränsen, och straffas därmed med två minuspoäng. Även källförteckning kan saknas, och i många fall är den alldeles för kortfattad, då den bara listar författarnamn och titel, utan förlag och årtal. Det är inte ovanligt att examiners kontrollerar citat, och då underlättar en tydlig källförteckning.

Titlar bör anges korrekt, helst kursivt skrivna, bland annat för att utesluta missförstånd när huvudperson och titel är identiska (exempelvis Thérèse Raquin, Jane Eyre, Hamlet, Antigone, Medea, Candide, Huckleberry Finn, Maus, med flera). Undvik stor bokstav i svenska boktitlar.

För att visa att man har studerat noggrant bör diakritiska tecken anges korrekt. Det finns ingen anledning att skriva av den prompt som har utgjort utgångspunkten för essän. Det enda som är viktigt är att ange ämnet.

Varna elever för de onödiga innehållsreferaten. Dessa långa stycken är inte vad som efterfrågas för att få höga betyg i Criterion B. Hellre bör de fokusera på att tidigt i sin inledning presentera ämnet, och tydligt redovisa vad uppsatsen avser att behandla. För att strukturen ska förbättras är det nödvändigt att eleverna gör sig förtrogna med litterär essäistik och där hittar goda förebilder. Det är tydligt att de behöver öva sig i textbindning. En mer utförlig läsning av litterära essäer skulle också visa eleverna hur man citerar, något som behöver förbättras.

Visa vikten av korrekthet för att underlätta läsflytet. Tipsa elever att Svenska Akademiens Ordlista är en bra källa för att kontrollera stavning. Även Språkrådets bok Svenska skrivregler är en bra hjälp för både osäkra och säkra skribenter. För att utöka ordförrådet kan övningar i ordkunskap ingå i undervisningen, liksom det kan vara av värde att undersöka hur synonymer berikar en text. Eleverna behöver öva sig i läsning, och de behöver bli medvetna om språkets funktion att inte enbart vara ett verktyg de presenterar sina idéer med, utan också något som kan användas uttrycksfullt, varierat, nyanserat och kanske rentav vackert.

Higher level paper one

Component grade boundaries

Grade:	1	2	3	4	5	6	7
Mark range:	0-2	3-5	6-6	7-9	10-11	12-14	15-20

De delar i examen som eleverna haft svårigheter med

I år uppvisade eleverna en relativt god förmåga att analysera både poesi och prosa. Förra året noterades svårigheter med att hitta en balans mellan personlig respons och formell analys, men detta problem var obefintligt i år, möjligen på grund av texternas natur.

Den svagaste delen i poesianalyserna var elevernas utbredda oförmåga att identifiera det centrala temat och diktjagets identitet. Fokus sattes istället på detaljanalys av språkliga och bildliga aspekter, vilket gav ett fragmenterat intryck istället för en övertygande helhets bild. Ett antal analyser föreslog extremt långsökta tolkningar av det centrala temat. Många elever lade för stor vikt vid att beskriva de formella aspekterna av diktens struktur, rim och så vidare, utan att säga vad detta hade för inverkan på diktens betydelse.

De flesta som valde prosautdraget lyckades väl med de mer ytliga, direkta aspekterna, men det fanns en tendens att spekulera för mycket om det personliga förhållandet mellan huvudpersonerna, på bekostnad av mer fokuserad analys av materialet som faktiskt presenterades. Språkkänsligheten var till och från också svagare än förväntat, särskilt i de fall där eleven valde att lägga alltför mycket kraft på psykologisk spekulation. I ett litet antal fall uppvisades en förvånansvärd brist på kunskap om närhistorien som tyvärr bidrog till att inverka negativt på den litterära analysen.

De delar i examen där eleverna lyckades väl

Eleverna som valde att analysera dikten uppvisade stor villighet att ge sig i kast med även de svåraste bilderna och allusionerna. Många kreativa och övertygande tolkningar förekom. Elevernas kunskap om stilistiska termer var god och användes ofta med referens till hur saker såsom allitteration påverkar dikten på ett djupare plan. Även om diktens centrala tema ofta missades helt var eleverna duktiga på att identifiera viktiga koncept, till exempel motsättningen mellan naturen och människan, mellan rörelse och stillhet, värme och kyla.

De elever som analyserade prosautdraget tenderade att vara lite mer ytliga och psykologiserande i sina anslag, men många goda insikter om de två huvudpersonernas förhållande och känsloliv förekom och ett stort antal elever förde en insiktsfull diskussion om berättarröstens förhållande till huvudpersonerna. Många kunde koppla författarens språk till förhållandet som beskrivs och textens miljö till dess tema.

Förtjänster och brister i elevernas svar på de enskilda frågorna

See above

Råd och tips inför den fortsatta undervisningen

Mitt intryck är, precis som förra året, att elevernas skriftliga förmåga ofta överskrider deras analytiska förmåga. Läsförståelse bör därför kanske prioriteras över komposition. I fråga om poesianalys tycks eleverna behöva mer hjälp med att applicera sina stilistiska kunskaper mer övergripande. Med andra ord, i stället för att bara identifiera versmått och rimschema, vilket är grundläggande, bör eleverna reflektera över varför poeten valt just det versmått och rimschema som de ser framför sig. På vilket sätt bidrar de till dikten?

Vad gäller prosaanalys tycks det största problemet fortfarande vara överdriven psykologisering och spekulering om personliga förhållande på bekostnad av faktiskt litterär analys av texten.

Standard level paper one

Component grade boundaries

Grade:	1	2	3	4	5	6	7
Mark range:	0-3	4-6	7-8	9-11	12-14	15-17	18-20

De delar i examen som eleverna haft svårigheter med

Ett stort problemområde denna omgång var språket. Få elever nådde här upp till en riktigt hög nivå. Förvånansvärt många hade problem med ordföljd, grammatisk böjning och ofullständiga satser. Även användandet av terminologi var hos många osäkert. Här kan särskilt nämnas användandet av uttrycket "bildspråk", som av många användes som liktydigt med ordval i största allmänhet samt "liknelse", som används som synonymt med att likna något. Anglicismer samt felaktigt val av preposition (ibland kanske under påverkan av engelskan) och kommatering enligt engelskt mönster förekom också frekvent. Att infoga citat smidigt i texten visade sig också svårt för en del elever. Det är fortfarande påfallande hur få det är som följer de citat- och refereringsregler som faktiskt gäller i svenskan och nuförtiden nästan drillas på de nationella programmen i samband med det relativt nya PM-skrivandet på de nationella proven i svenskämnet.

Oftare än tidigare drabbades nog skribenten av tidsbrist då en del av uppsatserna slutar abrupt, i vissa fall rent av mitt i en mening. Det är ändå noterbart att de texter som föregås av elevens anteckningar, funderingar eller någon form av mindmaps oftast leder till goda resultat trots tidsbristen. En anledning till de abrupta avsluten kan förstås vara det avtagande bruket både i skola och på fritid att skriva för hand med en läslig handstil och det fort dessutom.

Fortfarande finns det elever som nämner olika stilmedel utan att analysera deras effekt och ibland är det också tveksamt om de faktiskt förstår vad som menas med de begrepp de använder.

De delar i examen där eleverna lyckades väl

Flertalet elever hade en fungerande struktur med logisk styckeindelning, men ofta alldeles för långa enligt svensk skrivstandard, samt inledning och avslutning, även om det fortfarande förekom enstaka uppsatser som helt enkelt besvarat först den ena, sedan den andra frågan.

Denna struktur på texten leder f.ö. oftast till en något lägre poäng under C-kriteriet. De flesta elever som skrev om prosatexten hade något att säga om berättartekniken och vad gäller dikten förefaller många väl förberedda att undersöka en dikts struktur och stilmedel. Det är också tydligt att de flesta elever förstår vad som förväntas av dem och behandlar båda ledfrågorna samtidigt som de försöker analysera ytterligare detaljer i texten.

Förtjänster och brister i elevernas svar på de enskilda frågorna

Dikten: De flesta elever förstod att dikten på något sätt handlade om en livsbana och berörde då även de olika skeden av livet som behandlas i dikten. Vissa skyndade dock snabbt förbi detta och tolkningen blev därmed alldeles för generell. Även i år förekommer att stilmedel nämns utan att det visas vad i dikten som åsyftas (förödande om då fel begrepp används) och utan att göra någon analys av den effekt det ger. Dessa ibland mekaniska uppräkningsbidrag bidrar inte på ett positivt sätt till helhetsintrycket. Ibland känns det som att skribenten helt enkelt vill visa att man lärt sig namnet på ett antal olika stilmedel. En svårighet för många elever var att på ett smidigt sätt beröra diktens lite speciella struktur. Hos många blev detta tyvärr ganska mekaniskt och tillkrånglat. En del elever vågade ta ut svängarna och gjorde personliga tolkningar av diktens innehåll. Detta kan naturligtvis bli både intresseväckande och bra, men det är då viktigt att ge ordentliga belegg från dikten. Likaså berikande för helhetsintrycket är det när eleverna kommer med väl underbyggda alternativa tolkningar.

Prosatexten: Nästan alla lyckades väl fånga hur de tre personerna i utdraget skildrades och hur deras korta repliker eller tystnad sa något om deras inbördes relation. Ytterst få noterade här valet av just dialog och hur detta kan sägas ha förstärkt innehållet. Även jagberättarens inställning berörs av de flesta. Vad gäller det fysiska rummets betydelse kommenterar de flesta betydelsen av faderns och barnets placering på var sin sida om köksbordet som en spegling av deras relation samt hur den något obehagliga skildringen av dofter och åskvärme i det instängda köket representerar den instängda känslan huvudpersonen har i sin familjerelation.

Betydligt ovanligare var det att inse att faderns besatthet av vädret kunde motsvara barnets stora intresse för fåglar och att de på så sätt var mer lika varandra än man först kunde ana.

Många elever noterade heller inte riktigt det ganska kyliga förhållandet mellan mamma och far, där flera elever f.ö. gjorde lite förhastade slutsatser kring bruket av ordet far i stället för pappa.

Lite överraskande få tog upp lien på väggen som en förstärkning av faderns förankring i bygden och huset. Likaså var det få skribenter som pekade på kontrasten i skildringen av ute och inne, samt beskrivningen av fågelboet i slutet av utdraget som en metafor för familjen.

Råd och tips inför den fortsatta undervisningen

Påtala vikten av att tydligt visa vad som åsyftas i texten när olika stilmedel nämns. Var gång ett sådant exempel ges bör det också analyseras med avseende på effekten det ger och hur det påverkar tolkningen. Med tanke på de uppenbara bristerna hos många elever i deras språkbehandling bör nog mycket kraft läggas på att läsa liknande texter och öva på att skriva.

Kanske är det i vissa fall så att skribenten försöker att skriva på en nivå och med ett språk den inte behärskar och då är det nog bättre att skriva "enkla" men mer korrekt. Låt eleverna öva textbinding för att skapa logiska och snygga övergångar mellan styckena och därmed förstärka den röda tråden genom texten. Särskilt svårläst blir det när meningsbyggnaden är påverkad av onödigt långa och tillkrånglade meningar eller ofullständiga satser. Den stora osäkerheten i stavning även av mycket frekventa ord kan nog delvis tillskrivas en ovana att skriva för hand, då man kanske vant sig vid att lita till datorns rättstavningsprogram. Ett annat tips kan vara att verkligen detaljstudera och med eleverna diskutera de krav på elevtexten som ställs i de olika kriterierna.

Higher level paper two

Component grade boundaries

Grade:	1	2	3	4	5	6	7
Mark range:	0-4	5-9	10-12	13-15	16-17	18-20	21-25

De delar i examen som eleverna haft svårigheter med

De svårigheter som kommenterats tidigare år gäller i stort sett även detta år. I inledningen upprepas ofta ämnesformuleringen som följs av en generell och ytlig motivation för ämnesvalet.

Följande kan ses som typexempel och är relativt vanliga: "Läsare har alltid intresserat sig för konflikter", "En dikt talar till läsaren på ett poetiskt sätt" eller "Det inre livet är oerhört intressant, något som man gärna vill veta mer om".

De stora utmaningarna är att avgränsa ämnet, välja en aspekt och strukturera uppsatsen enligt den infallsvinkel som valts. Dessa svårigheter leder alltför många elever till att återberätta innehållet i verken vilket kanske baseras på en vilja till noggrannhet för att examinatorn skall förstå den vidare argumenteringen. Detta är onödigt eftersom innehållet kan förutsättas vara känt för denne.

Detaljerade exempel som stöd för argumenten saknas ofta, vilket leder till att analysen blir grund och att slutsatserna består av påståenden som redan presenterats.

De vanligaste grammatiska felen rör meningsbyggnad, prepositionsval, pluralformer samt pronominas objekts- och subjektsformer. I år har noterats att kommatecken använts i hög utsträckning i stället för samordnande konjunktioner mellan huvudsatser. Parenteser används flitigt som ett slags sidokommentarer till de framförda argumenten, vilket kan få läsaren av uppsatsen att tveka om vilket argument som skribenten egentligen vill föra fram.

Handstilen är viktig. Flera uppsatser detta år krävde stor ansträngning och mycket detektivarbete för att över huvud taget vara läsbara. Det är svårt att bli rättvist bedömd om delar av uppsatsen inte är läsliga.

De delar i examen där eleverna lyckades väl

Helhetsintrycket av årets uppsatser är gott. Eleverna kan sina verk i allmänhet och det märks tydligt att de studerats i klassrummet. De flesta har ett varierat ordförråd med en god stilkänsla. Än fler elever sätter sina verk i ett sammanhang och kommenterar genrekonventioner och stilmedel samt dess effekter på läsaren. Fler elever brukar hen, en och man på ett korrekt sätt.

De allra flesta eleverna har också valt passande litterära verk till sina uppsatsämnen.

Förtjänster och brister i elevernas svar på de enskilda frågorna

En absolut majoritet av uppsatserna behandlar romaner och lyrik. Ämnen under rubrikerna Noveller, Non-fiction och Dramatik valdes felaktigt och behandlade romaner. Det absolut mest populära ämnet är i år nummer 15, tätt följt av 13 och 14. Bland lyrikämnena är nummer 4 mest representerat.

Bland alla de verk som är möjliga att välja ur Författarlistan är Hjalmar Söderbergs *Doktor Glas* och Karin Boyes *Kallockain* utan tvekan de allra mest populära. I tät följd kommer Astrid Lindgrens *Bröderna Lejonhjärta*, Pär Lagerkvists *Dvärgen*, Selma Lagerlöfs *Kejsarn av Portugallien* samt Jonas Gardells *En komikers uppväxt*. Fler uppsatser än tidigare år behandlar verk av Göran Tunström, Victoria Benedictson, Jonas Hassen Khemiri och Per Anders Fogelström. Bland poeterna är Edith Södergran, Verner Aspenström och Sonja Åkesson väl representerade.

Dramatik: ämnena 1,2 och 3 valdes felaktigt och behandlade romaner. De för genren typiska dragen förbisågs därmed.

Lyrik:

4. Eleverna har förstått och uppfattat ämnet väl och analyserat kopplingen mellan tonen i dikten och den känsla ordvalet kan ge upphov till. Den främsta svårigheten har varit att begränsa tolkningen till den valda aspekten och inte sväva ut i allmänna reflektioner eller biografiskt grundade diktanalyser.

5. Här har eleverna visat på mycket god förståelse och analys av strofstrukturen och dess effekter på läsaren. Verk av Sonja Åkesson och Edith Södergran visade sig vara mycket lämpliga för uppgiften. En svårighet som egentligen gäller alla uppsatser under denna rubrik är att behandla poeternas verk som helhet och inte bara några enskilda dikter. Några uppsatser har förtjänstfullt poängterat att en utveckling av strofstrukturen ägt rum hos poeterna över tid.

6. Ämnet erbjöd svårigheter av olika slag. Främst gäller det att förstå innebörden i "personliga erfarenheter". Några har tolkat ordet personlig som privat och därmed hemfallit åt subjektiva tolkningar. Andra har analyserat ämnet ur strikt biografisk synvinkel. Detta gäller främst Fröding. En elev som skrivit en fantastisk fin analys kringgick problemet genom att tala om diktens persona och dess röst till skillnad från berättarjaget vilket öppnade nya dimensioner.

Noveller:

7. Romaner behandlades varvid novellens specifika karakteristika förbisågs.

Non-fiction:

Ingen elev skrev om ett icke fiktivt verk.

Romaner:

13. Eleverna har i allmänhet uppfattat ämnet och behandlat det på ett relevant sätt. Några få elever har olyckligtvis satt likhetstecken mellan berättarrösten och författaren medan andra har valt ett sanningsperspektiv och således utgått ifrån att frågan gällt vad som är sant eller falskt. Detta gäller framför allt uppsatser som behandlar *Dvärgen*, *Doktor Glas* samt *Ondskan* av Jan Guillou. En av de mest avancerade uppsatserna som lästs i år analyserade och jämförde berättarteknikerna i *Juloratoriet* och Hjalmar Bergmans *Markurells i Wadköping* ur ett sorgebearbetningsperspektiv.

14. Detta ämne visade sig vara öppet för flera olika tolkningsmöjligheter. Elever har förtjänstfullt skrivit om inre resor ur psykologiska perspektiv men även resor i geografien. Många mycket välskrivna uppsatser handlar om *Bröderna Lejonhjärtas* inre och yttre resor, medan *Kejsarn av Portugallien* lockat till att skriva om en avresa som innebär att en romanfigur blir övergiven. En elev som skrivit om *Juloratoriet* har lyckats utomordentligt väl med att jämföra familjen Nordensons individuella inre resor med de geografiska förflyttningarna och har dessutom relaterat dessa händelser till myten om Orfeus och Eurydike.

15. Det mest populära ämnet har behandlats med stor variation från svaga till utomordentligt välskrivna analyser. Ämnet förutsätter att dilemman uppstår ur konflikter. Alltför många elever har koncentrerat sig på konflikterna men inte analyserat de alternativ romanfigurerna har att välja emellan. Flera mycket bra uppsatser lyckas balansera frågan om en moralisk rätt att döda i *Doktor Glas* och jämföra den med den moral som den absoluta lojaliteten kräver i *Kallosain*.

Råd och tips inför den fortsatta undervisningen

Det är anmärkningsvärt att elever väljer fel ämneskategori. Varken dramer eller noveller skall behandlas som romaner. Lärare bör förstärka vikten av relevant ämnesval för adekvat

bedömning. Jag vill gärna uppmuntra till bredare text-och genreval. Till exempel ger icke-fiktiva verk en bred och rik analysgrund.

Eleverna behöver träna på att skriva uppsatser under tidspress. Förutom skrivträning är grammatik och syntax det som de allra flesta elever behöver lära mer om. Det gäller också handstilen. Det är viktigt att uppsatserna är läsbara och jag vill påminna om att elever kan få tillstånd att använda dator om begäran görs i tid.

Det är viktigt att eleverna förstår meningen med att avgränsa sitt ämne genom att välja en infallsvinkel samt att motivera den.

Inledningar och avslutningar är generellt sett alltför allmänt formulerade, vilket bidrar till långa beskrivande partier innan eleverna kommer in på sin valda aspekt.

En detalj som ofta försummas är att nämna författare med för- och efternamn när de nämns första gången och därefter endast med efternamn. När verk nämns första gången är det brukligt att publikationsår sätts ut.

Parenteser bör användas sparsamt och endast som en förtydligande kommentar.

Citationstecken bör inte användas som ersättning för adekvata uttryck ("haröron").

Det har varit ett nöje att läsa elevernas alster vare sig de är av låg eller hög kvalitet. Idogt arbete och ansträngning för att göra ett gott arbete kan utläsas av texterna vilket förtjänar ett omnämnande.

Standard level paper two

Component grade boundaries

Grade:	1	2	3	4	5	6	7
Mark range:	0-4	5-9	10-11	12-14	15-18	19-21	22-25

De delar i examen som eleverna haft svårigheter med

I stället för att upprepa gamla synpunkter inriktar sig årets rapport på det enskilt största problemet: elevernas (o-)förmåga att utnyttja ämnenas potential. Nytt i årets rapport är grundligare resonemang om de frågor som lockade flest elever. Se under rubriken "Förtjänster och brister..." nedan.

Förslagsvis läser den intresserade läraren ämnesrapporter från tidigare år och utnyttjar dem i undervisningen. Årets uppsatser visar samma svårigheter som tidigare år: utvecklat skriftspråk, svårläst handstil, klen koppling mellan kunskaperna om de valda texternas innehåll och litterära teknik och det valda ämnet.

De delar i examen där eleverna lyckades väl

Som tidigare år: god kunskap om verken och relevanta genrekonventioner. Uppsatsernas organisation. Jämförelse.

Förtjänster och brister i elevernas svar på de enskilda frågorna

Få uppsatser behandlade dramatik, noveller och facktexter. Några elever skrev om romaner utifrån ett novellämne, och fick automatiskt avdrag.

Ämnen om lyrik

Lyrikuppsatserna i år behandlade oftast mer än en dikt per författare och hade därför lättare att säga något om de generellt formulerade ämnena. De bästa lyrikuppsatserna nöjde sig inte med detaljanalys av enstaka dikter utifrån ämnets nyckelbegrepp, utan de förde också allmänna resonemang om de stilmedel som ämnena detta år efterfrågade: metaforer, ordval respektive strofindelning. Fortfarande riskerar dock lyrikuppsatser att bli ganska magra jämfört med romanuppsatser. Ofta begränsade sig uppsatserna till frågan och de – få – valda dikterna, och hade lite att säga om andra aspekter på dikterna eller om författaren generellt och det aktuella stilmedlet. Få elever skrev om författarna i allmänhet, utöver uppslagsbokskunskap.

Lyrikämnena lockar inte eleverna att återberätta intrigen, eftersom en sådan i allmänhet inte finns.

Det blir bra om eleven har någon egen insikt och fundering på det stilmedel som ämnet anger, t ex vad som är så fruktbart med metaforer. Riktigt bra är det om eleven känner på sig att exempelvis Södergrans och Frödings bruk av metaforer, ordval eller strofindelning uppvisar någon genomgående skillnad.

Ämnen om romaner

Romaner var återigen den klart den populäraste genren. Gardell, Khemiri, Söderberg, Lagerkvist, Lagerlöf, Boye, Guillou...

De bästa uppsatserna visade elevens personliga, engagerade förhållande till de lästa verken, deras innehåll och författarens bruk av genrekonventionerna. Ett kritiskt förhållningssätt i analysen bäddar för smarta uppsatser. Eleven ska helst ta ett steg utöver lektionsgenomgångarna.

En vanlig svaghet var omfattande parafraaser. Eleven kan lita på att examinatorerna känner intrigen i de vanliga IB-romanerna. Ingen förklaring av vem Silverhielm är behövs.

Ämne 13: "Ibland väljer författare en berättarröst som bidrar till att förklara ett verk och ibland en som vilseleder. Jämför de sätt på vilka berättarjaget används för att förtydliga eller vilseleda läsaren i åtminstone två av de verk du studerat."

Flera av IB-svenskans populäraste romaner är skrivna med ambition att utnyttja olika och gåtfulla berättare, t ex Khemiri och Gardell. Många romaner är intressanta här. Den aspekt på

"berättarrösten" som alla förstod var berättarperspektivet. Inte alla såg ytterligare aspekter på berättarrösten, såsom ton/stämning och språk.

Flera av de populära romanerna är skrivna i första person eller i alla fall ur bara en persons synvinkel, t ex Doktor Glas och Ondskan. Då kunde eleven resonera om subjektivitet, om jag-personen är pålitlig och att allting skulle ha varit annorlunda om Silverhielm eller pastorn hade berättat. Nästan ingen elev diskuterade relationen mellan tredjepersonsberättare och objektivitet.

Alla förstod att berättarrösten förtydligar för läsaren (vilket ibland bara innebär att eleven noterar hur läsaren får veta vad som händer och möjligen vad någon tänker och känner). Denna aspekt på berättandet är väl den viktigaste, men ämnet möjliggör mer. En del uppsatser bortsåg från den delen av ämnet som gällde att berättarrösten vilseleder. Då blev uppsatsen mager.

Är det så, att varje gång en roman överraskar oss, har berättarrösten vilselett oss tidigare?

Ämne 14: "I litteratur tjänar resor många syften. Jämför hur resor används i minst två av de verk du studerat."

Få uppsatser behandlade två riktiga resor, fysiska förflyttningar. Många uppsatser valde att behandla utveckling över huvud taget, livsresa. En sådan tolkning är tveksam också om den annonseras i början av uppsatsen.

Ämne 15 "Litterära texter försätter ofta sina rollfigurer i konflikt och låter dem kämpa med de moraliska dilemman detta ger upphov till. Jämför framställningen av sådana konflikter i verk av minst två författare du studerat."

Här är det klart mest populära ämnet i år. Det är lätt att identifiera konflikter, särskilt sociala, exempelvis hos Gardell och Khemiri. Doktor Glas, Leo Kall och nästan alla romanfigurer är försatta i konflikt. Risk finns att glömma de moraliska dilemman som ämnet nämner. Flera uppsatser handlade om utanförskap och stannade vid politiska, sociologiska och psykologiska dilemman. Ämnets andra del, om moraliska dilemman behandlades tunt eller inte alls.

Observera formuleringen "framställningen av..." Uppsatsen fokus ska alltså vara på hur författaren har framställt konflikter, inte på konflikterna själva; argumenteringen ska vara estetisk.

Ämnen allmänt

Ämnen som berör litterär teknik ger ofta bättre uppsatser än de som berör tema, motiv, budskap, innehåll. Ämnen om romanernas innehåll/tema riskerar att bli refererande och dessutom mer politiska, sociologiska, psykologiska än estetiska. I år gällde det ämnena om konflikter och om resor. Om eleven från början riktar in sig på den litterära tekniken blir uppsatsen en mer litterär analys. Årets ämne om berättarrösten gav denna möjlighet. Kan det vara så, att duktiga elever hellre väljer estetiska ämnen och svagare elever väljer att skriva om innehåll och tema?

Råd och tips inför den fortsatta undervisningen

Klart är att eleverna förbereder sig bäst genom fler autentiska övningar, dvs fler paper 2-uppsatser. Men hur ska läraren hinna ge fruktbar respons? Denna rapport ger två förslag: 1) Hemläxa/klassrumsövning att packa upp paper 2-ämnen, hämtade från tidigare år. Vilket innehåll kan uppsatsen ha, och hur ska det organiseras? Läraren har förberett ambitiösa exempel på hur ämnen kan behandlas och har kanske nytta av denna rapports genomgång av några ämnen ovan. Övningen stimulerar kunskap, fantasi, organisation. 2) Eleverna får ge inbördes respons på varandras uppsatser.

Och som sagt – tidigare års rapporter ger fler iakttagelser, aktuella år efter år. 2016 års rapport innehåller också iakttagelser om hur konkreta uppsatsämnen behandlades.